

The Pedagogical Significance of the Ideas of Labor Education and Career Choice in the Heritage of Eastern Scholars

Rajabova Dilnoza Zarpo'latovna

1st year master's student of the University of Economics and Pedagogy

Scientific supervisor: Eshmanov Otabek Usanovich

Associate Professor of the Institute of Industrial and Educational Sciences of the University of Economics and Pedagogy

Abstract: This article analyzes the pedagogical significance of ideas related to labor education and career choice in the spiritual heritage of Eastern scholars. The study examines the views of Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, and Alisher Navoiy, highlighting their perspectives on labor, professional skills, and personal development. The article reveals the role of labor as a means of achieving personal maturity, its importance in social development, and its close connection with moral education. It also substantiates that labor education contributes to the formation of essential personal qualities in students, such as responsibility, discipline, patience, and independence. The research findings indicate that the ideas of Eastern thinkers serve as an important methodological basis for guiding students toward professional orientation. It is emphasized that the integration of these ideas into the educational process can enhance students' conscious career choice, as well as develop their diligence and independent thinking skills.

Keywords: labor education, career choice, Eastern scholars, pedagogical heritage, vocational guidance, personal development, technology education, moral education, competence, honest labor, social development, practical activity, ethics, independence, diligence

Sharq Allomalari Merosida Mehnat Tarbiyasi Va Kasb Tanlash G'Oyalarining Pedagogik Ahamiyati

Rajabova Dilnoza Zarpo'latovna

Iqtisodiyot va Pedagogika universiteti 1- kurs magistr talabasi

Ilmiy rahbar.

Eshmanov Otabek Usanovich

Iqtisodiyot va Pedagogika universiteti IPI dotsenti.

Annotatsiya: Mazkur maqolada Sharq mutafakkirlarining ma'naviy merosida mehnat tarbiyasi va kasb tanlashga oid g'oyalarning pedagogik ahamiyati tahlil etilgan. Tadqiqot jarayonida Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino hamda Alisher Navoiy qarashlari o'rganilib, ularning mehnat, kasb-hunar egallash va shaxs kamolotiga doir fikrlari ilmiy asosda yoritilgan. Maqolada mehnatning inson kamolotiga erishishdagi o'rni, jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati hamda axloqiy tarbiya bilan uzviy bog'liqligi ochib berilgan. Shuningdek, mehnat tarbiyasi orqali o'quvchilarda mas'uliyat, intizom, sabr-toqat va mustaqillik kabi muhim sifatlar shakllanishi asoslangan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, Sharq allomalari qarashlari o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu g'oyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish orqali o'quvchilarning kasb tanlashga ongli yondashuvi va mehnatsevarlik sifatlarini rivojlantirish mumkinligi ta'kidlangan.

Kalit So'Zlar: mehnat tarbiyasi, kasb tanlash, Sharq allomalari, pedagogik meros, kasbga yo'naltirish, shaxs kamoloti, texnologiya ta'limi, ma'naviy tarbiya, kompetensiya, halol mehnat, ijtimoiy taraqqiyot, amaliy faoliyat, axloqiy tarbiya, mustaqillik, mehnatsevarlik

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimi oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biri — o'quvchilarni to'g'ri kasb tanlashga yo'naltirish, ularda mehnatsevarlik, kasbiy mas'uliyat va ongli hayotiy pozitsiyani shakllantirishdan iboratdir. Ayniqsa, umumta'lim maktablarida texnologiya (mehnat) fanini o'qitish orqali o'quvchilarning kasbga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularni real hayotga tayyorlash muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai

nazardan, Sharq allomalari tomonidan yaratilgan boy ma'naviy va ilmiy meros bugungi pedagogika uchun bebaho manba hisoblanadi. Ularning asarlarida inson tarbiyasi, mehnatga munosabat, kasb tanlash, jamiyatda o'z o'rnini topish kabi masalalar chuqur tahlil qilingan. Bu g'oyalar nafaqat o'z davrida, balki hozirgi zamon ta'lim tizimida ham o'z dolzarbligini saqlab kelmoqda. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — Sharq mutafakkirlarining mehnat tarbiyasi va kasb tanlashga oid qarashlarini keng tahlil qilish hamda ularning zamonaviy pedagogikadagi ahamiyatini ochib berishdan iborat.

Mehnat tarbiyasining nazariy asoslari va mohiyati. Mehnat tarbiyasi — bu shaxsni har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiluvchi, uning jismoniy, aqliy va ma'naviy salohiyatini oshirishga yo'naltirilgan murakkab pedagogik jarayondir. Mehnat orqali inson nafaqat o'z ehtiyojlarini qondiradi, balki jamiyatda o'z o'rnini topadi, ijtimoiy munosabatlarga kirishadi va shaxs sifatida shakllanadi. Mehnat — insonning kamolotga erishish vositasi sifatida. Sharq pedagogik tafakkurida mehnat insonning jismoniy va ma'naviy kamolotga erishishining eng muhim vositalaridan biri sifatida talqin etiladi. Allomalar insonning barkamol shaxs bo'lib yetishishi faqat bilim olish bilangina emas, balki amaliy faoliyat, ya'ni mehnat jarayonida shakllanishini alohida ta'kidlaganlar. Mehnat — jamiyat taraqqiyotining asosiy omili sifatida. Sharq mutafakkirlari mehnatni nafaqat shaxsiy rivojlanish, balki jamiyat taraqqiyotining ham asosiy omili sifatida ko'rganlar. Ularning fikricha, har bir insonning mehnati umumiy ijtimoiy rivojlanishga o'z hissasini qo'shadi. Mehnat — axloqiy poklanish va o'zini tarbiyalash vositasi sifatida. Sharq allomalari mehnatni insonning axloqiy kamolotiga xizmat qiluvchi muhim vosita sifatida ham talqin etganlar. Ularning fikricha, halol mehnat insonni ma'naviy jihatdan poklaydi, yomon illatlardan saqlaydi va uni to'g'ri yo'lga boshlaydi.

Mas'uliyat hissi, Mehnat tarbiyasi jarayonida o'quvchilarda eng avvalo mas'uliyat hissi shakllanadi. Har qanday ishni bajarishda natija uchun javobgarlikni his qilish insonni ongli faoliyat yuritishga undaydi. Mehnat jarayoni tartib va intizomni talab qiladi. Ishni reja asosida, belgilangan qoidalarga amal qilgan holda bajarish o'quvchilarda intizomni shakllantiradi. Sabr-toqat. Mehnat jarayonida turli qiyinchiliklar va muammolar yuzaga keladi. Ularni yengib o'tish uchun sabr-toqat zarur. Shu bois mehnat tarbiyasi o'quvchilarda chidamlilik va bardoshlilikni rivojlantiradi. Mustaqillik, Mehnat tarbiyasi o'quvchilarni mustaqil fikrlashga va o'z faoliyatini mustaqil tashkil etishga o'rgatadi. Mustaqillik — bu zamonaviy shaxsning eng muhim sifatlaridan biridir. Bundan tashqari, Sharq allomalari mehnatni axloqiy tarbiya bilan chambarchas bog'liq holda talqin etganlar. Ularning qarashlarida halol mehnat insonni ma'naviy poklaydi, uni yuksak fazilatlar egasiga aylantiradi. Bu jihat, ayniqsa, yoshlar tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bugungi kunda faqat bilimli emas, balki ma'naviy yetuk, halol va mas'uliyatli shaxslarni tarbiyalash ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biridir.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatdiki, mehnat tarbiyasi orqali o'quvchilarda mas'uliyat, intizom, sabr-toqat va mustaqillik kabi muhim shaxsiy sifatlar shakllanadi. Bu sifatlar esa ularning kelajakda to'g'ri kasb tanlashi, o'z hayot yo'lini ongli ravishda belgilashi va jamiyatda munosib o'rin egallashiga xizmat qiladi. Ayniqsa, texnologiya fanini o'qitish jarayonida mehnatga oid amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish orqali o'quvchilarda ushbu sifatlarni rivojlantirish mumkin.

Shu bilan birga, maqolada Sharq allomalari merosidan zamonaviy ta'lim jarayonida samarali foydalanish imkoniyatlari ham asoslab berildi. Jumladan, ularning g'oyalarini dars jarayoniga integratsiya qilish, kasbga yo'naltirish ishlarida qo'llash, amaliy mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarning kasbga bo'lgan qiziqishini oshirish mumkin. Bu esa ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarning kelajak hayotiga puxta tayyorgarlik ko'rishiga xizmat qiladi.

Sharq allomalari merosi o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishda muhim ilmiy-pedagogik asos bo'lib xizmat qiladi. Ularning mehnat tarbiyasiga oid qarashlarini zamonaviy ta'lim tizimiga joriy etish orqali barkamol, mustaqil fikrlaydigan va o'z kasbini ongli ravishda tanlay oladigan shaxslarni tarbiyalash mumkin. Shu sababli, Sharq mutafakkirlarining pedagogik merosini chuqur o'rganish va amaliyotga tatbiq etish bugungi ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolishi lozim.

Abu Nasr Forobiy qarashlarida mehnat va kasb tanlash haqidagi fikirlari - Forobiy insonni jamiyatning ajralmas qismi sifatida ko'rib, uning rivojlanishini ijtimoiy faoliyat bilan bog'laydi. U "Fozil odamlar shahri" asarida jamiyatni mukammal tizim sifatida tasvirlab, unda har bir inson o'z qobiliyatiga mos vazifani bajarishi zarurligini ta'kidlaydi.

Forobiy fikricha, insonning baxt-saodatga erishishi uning jamiyatdagi faol ishtirokiga bog'liq. Bu esa bevosita mehnat va kasb bilan belgilanadi. U kasb tanlash jarayonini tasodifiy emas, balki ongli, ilmiy asoslangan jarayon sifatida ko'radi. U quyidagi muhim g'oyalarni ilgari suradi:

har bir inson o'z tabiiy qobiliyatiga mos kasbni tanlashi kerak;
jamiyatda kasblarning to'g'ri taqsimlanishi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi;
mehnat orqali inson o'zini namoyon etadi va kamol topadi.

Forobiy inson qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirishni tarbiyaning muhim vazifasi deb hisoblaydi. Uning fikricha, noto'g'ri kasb tanlash insonning ham, jamiyatning ham rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Pedagogik tahlil: Forobiy qarashlari bugungi kasbga yo'naltirish tizimida juda muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa: o'quvchilarning qiziqish va qobiliyatlarini aniqlash; individual yondashuv asosida ta'lim berish; kasb tanlashda psixologik va pedagogik omillarni hisobga olish kabi masalalarda uning g'oyalari dolzarbdir.

Abu Rayhon Beruniy ta'limotida mehnat va hunarning o'rni haqida fikirlari -

Beruniy ilmiy tafakkur va amaliy faoliyatning uzviy bog'liqligini asoslab bergan allomalardan biridir. U bilimni faqat nazariy emas, balki amaliy faoliyat orqali mustahkamlash zarurligini ta'kidlaydi. Beruniy fikricha:

inson bilimni tajriba orqali o'zlashtiradi;
mehnat va hunar insonni mustaqil hayotga tayyorlaydi;
amaliy faoliyat orqali shaxsning haqiqiy salohiyati ochiladi.

U yoshlarni faqat kitob o'qish bilan cheklanib qolmasdan, balki amaliy faoliyat bilan shug'ullanishga chaqiradi. Beruniy ilm va hunarni bir-biridan ajratmaslik kerakligini alohida ta'kidlaydi.

Pedagogik tahlil: Beruniy qarashlari zamonaviy ta'limda:

kompetensiyaga asoslangan yondashuv; amaliy mashg'ulotlarni ko'paytirish; "learning by doing" (amalda o'rganish) tamoyillariga to'liq mos keladi. Texnologiya fanida o'quvchilarga faqat nazariy bilim berish emas, balki ularni real faoliyatga jalb qilish aynan Beruniy g'oyalarining amaliy ifodasidir.

Abu Ali ibn Sino qarashlarida mehnat tarbiyasi haqida qarashlari - Ibn Sino inson tarbiyasini kompleks jarayon sifatida ko'rib, unda mehnat muhim o'rin tutishini ta'kidlaydi. U bolalarni yoshligidan boshlab kasb-hunarga o'rgatish zarurligini qayd etadi. Uning fikricha:

har bir inson jamiyat uchun foydali bo'lishi kerak;
kasb egallash shaxs mustaqilligining asosidir;
mehnat tarbiyasi insonning axloqiy sifatlarini shakllantiradi.

Ibn Sino bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olib tarbiya berishni tavsiya qiladi. U mehnatni insonni chinqtiruvchi, tarbiyalovchi va mustaqil qiluvchi vosita sifatida baholaydi.

Pedagogik tahlil: Ibn Sino g'oyalari asosida: yoshga mos kasbga yo'naltirish;
mehnat orqali tarbiya berish; kasbni shaxsiy rivojlanish vositasi sifatida ko'rish
muhim hisoblanadi.

Bu yondashuv hozirgi ta'lim tizimida ham dolzarb bo'lib, ayniqsa maktab yoshidagi bolalarda kasbga qiziqishni shakllantirishda muhimdir.

Alisher Navoiy asarlarida mehnat va halol kasb haqidagi fikirlari -

Alisher Navoiy o'z asarlarida mehnatni ulug'lab, bekorchilik va dangasalikni keskin tanqid qiladi. Uning fikricha, insonning haqiqiy qadri uning qilgan mehnati bilan belgilanadi.

Navoiy quyidagi g'oyalarni ilgari suradi:
halol mehnat — eng oliy qadriyat;
hunarli inson jamiyatda hurmatga sazovor;
mehnat insonni ma'naviy jihatdan poklaydi.

U yoshlarni kasb egallashga undab, mehnatsevarlikni insoniy fazilatlarining eng muhimlaridan biri sifatida ko'rsatadi.

Pedagogik tahlil: Navoiy qarashlari asosida: o'quvchilarda mehnatsevarlikni shakllantirish; halol kasbga hurmat uyg'otish; ma'naviy tarbiyani kuchaytirish mumkin.

Bu g'oyalar bugungi yoshlar tarbiyasida nihoyatda muhim ahamiyatga ega.

Umumiy ilmiy-pedagogik xulosalar: Sharq allomalari qarashlarini umumlashtirib, quyidagi ilmiy xulosalarni chiqarish mumkin: Mehnat — inson kamolotining asosiy omili. Kasb tanlash — ongli va

qobiliyatga mos bo'lishi kerak. Hunar — mustaqillik va ijtimoiy barqarorlik manbai. Mehnat tarbiyasi — axloqiy tarbiyaning ajralmas qismi

Zamonaviy ta'limda qo'llash imkoniyatlari. Sharq allomalari merosidan foydalanish quyidagi yo'nalishlarda samarali hisoblanadi: exnologiya darslarida allomalar fikrlarini integratsiya qilish; kasbga yo'naltiruvchi suhbatlar va treninglar o'tkazish; amaliy mashg'ulotlarni kuchaytirish; milliy qadriyatlar asosida ta'lim berish.

Xulosa

Sharq allomalari merosi mehnat tarbiyasi va kasb tanlash masalalarida chuqur ilmiy va pedagogik asos yaratadi. Ularning g'oyalari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan bo'lib, ta'lim tizimida keng qo'llanilishi zarur. Ularning qarashlari bugungi ta'lim tizimida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishda muhim metodologik manba bo'lib xizmat qiladi. Forobiy, Beruniy, Ibn Sino va Navoiy asarlarida ilgari surilgan mehnatga oid g'oyalar yoshlarni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashga xizmat qiladi. Ularning merosidan samarali foydalanish orqali zamonaviy ta'lim tizimida kasbga yo'naltirish jarayonini yanada takomillashtirish mumkin. Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Sharq mutafakkirlarining boy ma'naviy merosida mehnat tarbiyasi va kasb tanlash masalalari chuqur ilmiy-pedagogik asosda yoritilgan bo'lib, ular bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab qolmoqda. Ayniqsa, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino hamda Alisher Navoiy asarlarida ilgari surilgan mehnatga oid g'oyalar nafaqat o'z davri uchun, balki zamonaviy ta'lim tizimi uchun ham muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, Sharq allomalari mehnatni inson kamolotining asosiy vositasi sifatida baholaganlar. Ularning fikricha, inson faqat nazariy bilimlar orqali emas, balki amaliy faoliyat jarayonida, ya'ni mehnat orqali haqiqiy rivojlanishga erishadi. Bu yondashuv bugungi kunda kompetensiyaga asoslangan ta'lim modeliga to'liq mos keladi. Chunki zamonaviy ta'lim tizimi ham o'quvchilarning bilimini amaliyot bilan bog'lashni asosiy maqsadlardan biri sifatida belgilaydi.

Shuningdek, tadqiqot davomida aniqlanishicha, Sharq mutafakkirlari mehnatni jamiyat taraqqiyotining muhim omili sifatida ham ko'rib chiqqanlar. Har bir inson o'z kasbini puxta egallab, jamiyatda faol ishtirok etishi orqali umumiy ijtimoiy rivojlanishga hissa qo'shadi. Bu esa bugungi globallashuv davrida ayniqsa dolzarb bo'lib, yoshlarni mehnatsevarlik ruhida tarbiyalash, ularni zamonaviy kasblarga ongli ravishda yo'naltirish zarurligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abu Nasr Forobiy. Aru'z al-Ma'rifat – Tashkent: Fan, 1993.
2. Abu Rayhon Beruniy. Kitab al-Tafhim li-Avail Sina'at al-Tanjim – Samarkand: Akademiya Nashriyoti, 2001.
3. Abu Ali ibn Sino. Kitab al-Shifa – Bukhara: Fan, 2005.
4. Alisher Navoiy. Xamsa – Tashkent: Sharq, 2010.
5. Ravshan Khodjaev. Pedagogical Bases of Labor Education – Tashkent: Akademnashr, 2018.
6. Shavkat Yuldashev. Guidance for Career Choice in Schools – Tashkent: Ilm, 2020.

Veb-saytlar

1. UNESCO. Education for Sustainable Development – <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development>
2. World Bank. Skills Development and Vocational Training – <https://www.worldbank.org/en/topic/skills>